

DEO OPTIMO MAX.

UNI ET TRINO,

VIRGINI DEI-PARÆ, ET S. LUCÆ
Orthodoxorum Medicorum Patrono.

QUÆSTIO MEDICA,

CARDINALITIIS DISPUTATIONIBUS

manè discutienda in Scholis Medicorum, die Jovis quarto mensis

Martii, anno Domini M. DCC. LI.

M. PETRO LALOUETTE, Doctore
Medico, Præside.

An præcavendis sanandisque chronicis affectibus Exercitatio ?

I.

ITÆ humanæ decus & condimentum sanitas. Hanc
votis omnes precibusque vocant; servant pauci; pessimâ
vivendi ratione perdunt quamplurimi. Felix nimium
prior ætas quæ naturæ & rationi obtemperans, vitam simplicem & sobriam agebat, nec inerti per-
dita luxu, funestam edidicerat artem, gulâ & ignaviâ mortem, heu,

A

nimis properantem arcessendi: alimentis utebatur simplicissimis, innumera vegetantium genera, fructus in quâlibet tempestate diversos, folia, radices, semina, suâ sponte fidis cultoribus terra offerebat; potum dabat lubricus amnis; pauca ex animantibus in cibum tunc temporis advocabantur. Proprio lacte prolem alere mater non erubescere; sua naturæ jura servabantur. Laboris & temperantiæ merces fuit, vita longior, firmior sanitas, brevior feliciorque senectus. Hinc illa oris dignitas, membrorum agilitas, totius denique corporis præstantia. At ex quò suis obcæcati magis ac magis cupiditatibus mortales auream hanc vivendi normam deseruere; crevit paulatim luxus, & invaluit. Tunc ab avitis institutis desciscere, rationis leges abjicere, corpus sanguinare non nutrire; omnes, animantium, vegetantiumque familias in mensas simul congerere. Nec defuit mutata conditionis fructus: ignota hæcenus morborum cohors terris incubuit, (a) *semotique prius tarda necessitas lethi corripuit gradum.* Hinc prima mali labe; quæ quidem fors exitiosa numquam altiores egit radices, quàm ubi laboris & exercitationis quotidianæ loco cessit ignavia. Hinc, immutata tamen naturâ, mutatum dixisses corpus humanum. Hinc, suam debilitatem, summamque vitæ brevitatem queruntur homines; vix ullam sexuum differentiam solo aspectu reperias: mollem ac languentem pueritiam firma parùm & brevis sequitur adolescentia; vix inceptam virilitatem excipit caduca & incommoda senectus: frequentiores recurrunt morbi acutissimi, apoplexia, pleuritis, febres malignæ. Nusquam ferme defunt affectus chronici, melancholici nempe, arthritici, hysterici, aliaque id genus, quibus præcavendis imò & sanandis simplicissimum tutissimumque auxilium promittit hygieine, quæ legitimum rerum non naturalium usu, animalem regit œconomiam, mores temperat, mentis & corporis sanitatem conservat, sicque plurimas vel medendo vel præcavendo profligat infirmitates.

I I.

Horatii
Carmen. lib. 1.
Od. 1X.

NON possidentem multa vocaveris rectè beatum, sed qui deorum munibus sapienter uti, bonamque callet servare sanitatem. Sanum verò dixeris in quo vigent integræ functiones, id est facile & constanter peraguntur: in eo summa corporis firmitas, sensuum alacritas, animi tranquillitas observantur; qui quidem effectus sanitatis optimæ præsentiam certissimè præmunt. Quoniam verò repugnat effectus sine causâ, sed alter in alterius cognitionem nos debet perducere; operæ pretium sit in causas sanitatis immediatas inquirere, ut remota postea facilius innotescant. Solidorum fluidorumque consortio regitur animalis œconomia, suæ itaque sunt utrique systemati conditiones ad sanitatem necessario requisitæ. Ex parte sô-

lidorum, requiritur certa quædam tensio, firmitas & elater; fibræ igitur, duræ vel molles, partesque ex iis compositz, ossa nempe, cartilagines, ligamenta, nervi, membranæ, musculi, ut suam quæque præstant in functionibus peragendis operam, sic certâ gaudent constitutione ad sanitatem necessariâ, quam quidem constitutionem perfectam, suisque absolutam numeris merito dixeris, si partes illæ tûm simplices, tûm organicæ, debitam habeant texturam integramque conformationem, si singula cujusque partis solidæ punctula fluidis præterlabentibus fuerint pervia. Ex parte fluidorum postulantur quantitas, qualitas, & motus. Quantitas nec excedens nec deficiens, quæ quidem varia est pro variâ ætatis, sexûs & temperamenti ratione. Optima est fluidorum qualitas si nec tenuiora sint nec spissiora, si adsit certa constituentium partium indoles & proportio, si nec involuta nimis, nec extricata nimis principia. Motus circulatorius lenis sit & æquabilis, ut singulæ solidorum partes æquabili distributione alluantur & nutriantur, vicissimque singulis solidorum punctis subjctæ humorum particulæ, tritæ continuò & verberatæ, perfectiùs elaborentur; motus intestinalis talis sit, ut inter justos expansionis terminos consistendo, balsamicamque sanguinis diathesim conservando, fluxilitatem ei debitam conciliet nativumque foveat calorem. Qualiscumque verò sit solidorum & fluidorum eucrasia, etsi leni & æquabili inter se motu regantur, nisi tamen assiduò renovarentur humores, nisi continua fieret recrementitiorum successio, excrementitiorum eliminatio, brevi repetitis collisionibus sese invicem destruerent, brevi sanguis suam amitteret balsamicam & homogeneam indolem, perpetuâque & intestinâ partium agitatione, salina sulphureaque extricarentur principia, undè calor augetetur intensiùs, expanderentur ultra modum humores, undè major & vix reparabilis solidorum abrasio, parciore vel ferè nulla reparatio. Renovari ergo debet corpus humanum. Hinc frustrâ ingeruntur alimenta, nisi quantum accessit tantumdem è corpore decedat, & ea decedant quæ noxia fuerant, quæ fuerant eliminanda. Ideò provida semper natura suique operis attentè sollicita, secretionum & excretionum instituit systema, quarum beneficio, succi laudabiliores à deterioribus separantur, quarum beneficio, si ritè & secundum naturam succedant, renovantur assiduò tûm solida tûm fluida, ritè & commodè cæteræ peraguntur functiones, perfectæque viget sanitas. Hanc verò benignam totius corporis constitutionem quid præstabit efficacius, quam exercitatio seu moderata corporis agitatio, cujus quidem maxima vis est & energia ad promovendas secretiones & excretiones, renovandam humorum solidorumque diathesim, elegantem & concinnam organorum juvandam conformationem, robur denique firmum & stabile conciliandum?

NI HIL mirum priscos homines tantâ corporis & animi sanitate valuisse quos tantam exercendi corporis curam habuisse comperimus. Quam scilicet ad bellicam fortitudinem, laboris tolerantiam, corporisque conformationem, multum conferre longa docuit experientia, eandem ad tuendam sanitatem potissimum valere observaverant. Hâc arte Græcia tot præstantissimos bellatores, tot morum præceptores eximios, tot denique & tanta virtutis tum bellicæ, tum civilis genuit specimina; hâc arte tot inter Respublicas caput extulit Roma, quotquot unquam fuere virtutum & artium nobilis æmula. Hæ quippe laudandæ adeò gentes ignaviam, ut mentis & corporis, sic & regnorum corruptricem, procul exulare voluerunt; exercitationisque præcipuam rationem habentes, gymnasticam instituere disciplinam. (a) Hinc gymnasiis loca statui convenientia, ædificia etiam construi jussērunt in quibus extra tempestatum injurias collocati cives, varia exercitationum genera possent celebrare. Hisce gymnasticis institutionibus præfecti fuere magistri, qui juvenes exerceri, certumque in ludis ordinem servari curarent. Tum verò ut præclaræ adeò disciplinæ fructus in universam rempublicam refunderetur, ad hæc exercitationes singulis diebus convenire jubebantur juvenes, ibi luctum, pugilatum, equitationem, saltationem, aliaque his similia edocebantur exercitia, de his certabant inter se, præmiaque victoribus proponebantur, quibus non parùm juventutis ardor stimulabatur. (b) Sed & fœminæ suas habebant exercitationes. Dum itaque bellica fortitudo, laudis & gloriæ æmulatio civibus comparabantur, morum simul servabatur integritas, stabat tutissimum, corporis & ingenii præsidium, sanitas. Quid revera motu & agitatione corporis ad firmandam tuendamque sanitatem conferatur, probat variarum exercitationum cognitio: aliæ continuam musculorum actionem imperant, aliæ quiescentibus musculis externè agunt in corpus, nervos scilicet, membranas, musculos simul & æqualiter afficiunt. Inter ea corporis exercitia quæ à musculorum momento præcipuè dependent, vulgatiores & usitatiores sunt ambulatio, cursus, saltatio, pila, pilæ malleus, glans penna, folliis lusorius. Ambulatione quæ est motus pedum & crurum compositus, cum directâ trunci & capitis gestatione, flectuntur in se invicem & extenduntur pedum, crurum, femorum, articulationes & ligamenta; extremitatum inferiorum musculi alternis vicibus contrahuntur & relaxantur; directo corporis situ sanguis in inferiora determinatur, pendula pectoris & abdominis viscera leniter concutuntur, fæces in pelvim procliviùs impelluntur; blandâ aëris continuo renovati ventilatione singulæ corporis fibræ crebriùs oscillant; caput imprimis ab humoribus crassis & obruentibus expurgatur, fa-

(a) Mercurialis de arte gymnast. lib. 1. c. 6. p. 11. & seq.

(b) Lycurgus corpora virginum cultibus, luctationibus, jactibus discorum & jaculorum exercuit, ut quemadmodum germinum iudex validum in acerbis terris principium fumen melius germinat, ita & hæ portus robuste simul ac facile adversus dolores pugnarent, reserente pluvio thurcho in vita. Lycurgi apud Mercurialis. art. Gymnast. lib. 5. p. 160.

vilis tandem sequitur & æqualis circulatio, libera & moderata respiratio, legitima totius corporis perspiratio. Hinc illud exercitii genus quod pro arbitrio contrahi potest vel augeri, omni sexui, ætati & temperamento convenit. Non idem dicitur de cursu, saltatione, aliisque suprà recensitis, quæ cum agitationes & concitatiores totidem sint ambulationis species, validioremque motum muscularem reposcant, idè tantum sanis & agilibus conducunt, sed ad firmandas puerorum juvenumque vires, si præsertim hisce sensum assuescant, si hisce constanter & moderatè indulgeant, maximam præ se ferunt utilitatem, debilissimis autem & iis quibus sua recusant officia laxiores muscoli, alia substituuntur exercitia, quibus frequenter recreati, vires paulatim recuperant, sanitatique restituntur. Hæc præstant beneficia puerorum agitatio in cunis, lectorum pensilium tam laudatus apud veteres Medicos usus (c), ut cum inter alias corporum exercitationes annumeraverint & ad leniendos ægrotantium dolores somnumque conciliandum efficacissimum putaverint. Illud idem præstat gestatio in equo, curru, lecticâ, navi, aliaque hujus generis exercitia, quibus temperativè celebratis, salubriter concutiuntur corpora, lenique aëris verberatione stimulantur fibræ, sese invicem premunt, pulsantque viscera huc & illuc agitata, membrana tandem, vasa, muscoli suis obmundis motibus paulatim assuescunt. Quis foret dicendi finis si cantus, altioris loquelæ, musica instrumentalis singulas hîc proprietates ad prædictos effectus conciliandos enumerare susciperem? Quæ quidem proprietates moderatæ exercitationis vim obtinent, ex diversâque organorum pneumaticorum agitatione, aëris externi & interni modificatione necessariò sequuntur. His & aliis exercitationibus roborantur corporis solida, continuisque & reciproci motibus exercitata debitam adipiscuntur firmitatem & elasticitatem, urgentur validius fluida, celerius & æquabilius distribuuntur, frequentius per diversa transcolantur incernicula, ad tubulos capillares crebrius appellant, ultimas vasorum cutis penetrant divisiones, vel præcaventur, vel solvantur obstructions; hinc ipsamet perfectius fluida elaborantur; deteriora eliminantur, retinentur & applicantur utiliora, servatur organorum permeabilitas, ritè peragitur motus circulatorius & intestinalis. Hinc felicior partium accretio, nutritio, irroratio; hinc amœnus ille roseusque frontis honos, natus totius corporis calor, vox denique, gestus, incessus, functionum & organorum prædicant integritatem.

I V.

L A B O R E & exercitio indurari corpora testantur historiarum Scriptores, qui gentes, quò laboriosiores & exercitatiores, eò robustiores esse semper observaverunt: sed probat ulterius familiaris observatio. (a) Bini iisdem parentibus orti fratres vario utuntur vita

(c) Primus Asclepiades Medicus, qui ætate Cn. Pompeii vixit lectulos excogitavit peniles quorum molli facillique jactatione aut alliceretur somnus, aut morbi ipsi magis extenuari possent refertente C. Plinio ex M. Varrois commemoratis.

(a) Wanfa: ten. morb. fibr. debil. & nar. Scit. 25, n. 2.

genere; dum unus sapientiæ studia excolens sedentariam degit vitam, alter venatu, equitatione, bellicis laboribus corpus firmat: quanta in corporis robore est differentia! Prior debilis puellæ instar labili fruitur valetudine, alter, firmato per labores corpore, herculeo ferè robore gaudet. (b) Validis cursibus quotidie assuetus, equus quiescat in stabulis, opimâ brevi pinguedine turget, sed simul longè debiliior fiet solitis laboribus impar omnino. Rectè igitur Celsus, (c) *ignavia corpus hebetat, labor firmat, illa maturam senectutem, hic longam reddit adolescentiam*. Sed in medium proferantur agrorum cultores, qui vitam duris & continuis exercent laboribus, cum urbanis & otiosis comparandi. Hi dum euchymis saginantur alimentis, debiles tamen & languidi, mille morborum generibus vexantur, dolores capitis, vertigines, isterum, arthritidem ferè semper experiuntur, supervenientibus acutis citò obruuntur, vitam breviorē, nebulosiorēque trahunt. Illi dum vilioribus utuntur cibus, rectè digerunt & assimilant, alacres sunt & vegeti, valido præstant corpore; ad labores vocat prima lux, præsto semper adsunt fames & sitis, quibus satisfaciunt aqua, fructus, olera, panis niger vixque fermentatus: diurno tandem labore fessos nox excipit, blando & quieto immerguntur somno, membra recreantur, vires instaurantur, nullis ferè, saltem chronicis, torquentur ægritudinibus, acutis citiùs faciliùsque liberantur; melancholicos & arthriticos vix apud eos reperies, vix norunt hystericas; ad tussēs, peripneumonias, pleuritides, dysenterias, si quando propter subitas tempestatum mutationes & iniurias incurrant, sola ferè sufficit eorum natura ut exercitator, sic fortior. Ex præmissis ergò patet exercitationis præstantia; sed pondus addit quorundam è peritissimis Medicis autoritas, qui corporis agitationem rebellibus curandis affectibus necessariam existimant, ejusque singularem efficaciam multoties in praxi sese expertos fuisse testantur. (d) In morbis fibræ debilis & laxæ, augeri motum solidorum & fluidorum per frictiones, unctiones in equo, rhedâ, navi, ambulationes, cursus, exercitia postulat Boerhaavius. Frictio verò est genus exercitii quo alternè premuntur & relaxantur corporis partes, modò manu, modò pannis laneis, asperis, siccis vel humidis, aquâ vel oleo imbutis, undè ut diversis modis instituitur, sic diversos parit & contrarios effectus: hinc Hippocrates, (e) *frictio potest solvere, ligare, carne implere, minuire, dura ligare, mollia solvere, multa minuire, moderata densare*. Quantum autem valeant hæ frictiones in resolvendis obstructionibus, docent observationes medicæ. (f) Parotidem glandulam induratum plurimis illisque efficacissimis remediis frustra tentatam, resolutam vidit Autor celeberrimus, dum bis de die vaporì aquæ tepidæ cum aceto exposita pannis laneis perfriicaretur per horam; idem in strumosis colli glandulis observatum est

(b) ibid.

(c) Celsus, lib. 1. cap. 1. pag. 20.

(d) Boerhaavius, Aph. 28.

(e) Hippocrates de Medicis Off. tom. 12. p. 24.

(f) Wansleet. comment. in Aphor. Boerhaav. sect. 133. morb. obstruct. n. 3. p. 180.

sapius. Hoc remedii genus tanti fecere veteres, ut illud in omnibus
 ferè affectibus chronicis exhiberent. Idem sit de cæteris exercitiis
 speciebus, ambulatione, equitatione, vestatione, quarum, equita-
 tionis præsertim, in curandis morbis virtutem mirabiliter prædi-
 cat Sydenhamus: hanc quidem virtutem in colicis biliosis, poda-
 grâ, phthisi, comprobata habuisse scribit, cujus hæc propria
 sunt verba de phthisicis & tabidis; (g) » neque in levioribus tantum
 » malis crebrâ tussi & macie stipatis id remedium obtinuit, sed & in
 » tabe tantum non deploratâ, ubi nocturnis sudoribus etiam accessit-
 » rat diarrhæa, quæ phthisi confectis mortis prænuntia solet esse, atque
 » adeò ut plurimum ultima rerum linea. Verbo dicam, quantumcum-
 » que exitialis phthisis & sit & audiat, utpotè quâ intereunt duo ferè
 » trientes eorum quos morbi chronici jugulant; hoc tamen sanctè
 » assero quod neque mercurius in lue venereâ, neque cortex peruvia-
 » nus in intermittentibus efficaciores extent, quàm in phthisi curandâ
 » exercitium jam laudatum. Mirum profectò, tantæ efficaciz reme-
 » dium, à peritissimis Medicis celebratum, quasi pro nihilo nunc haberi,
 » cum tamen fidem adeò obtineant circulatorum & agyrtarum vene-
 » na. (h) » Hoc toties dolemus in praxi, inquit Autor jam lauda-
 » tus, dum languidâ chlorosi curatæ puellæ sedentariam vitam nimis
 » amantes, negligunt restauratum corporis robur sustinere. corporis
 » exercitiis: post paucas enim septimanas æquè debiles, æquè palli-
 » dæ sunt ac antè, volunt ex ingestis nutriri & nihil agere, nun-
 » quam sic indè faciunt bonum sanguinem, sed iners & vappida re-
 » dit cacochymia.

(g) Th. Sydenham. tom. 1. Dissert. epistol. pag. 275.

(h) Wansvici. comment. in Aph. Boerhaav. sect. 28. n. 2. Chuter tom. 6. p. 448.

V.

HOMO comedens sanus esse non potest, nisi etiam laboribus exer-
 ceatur; cibi enim & labores adversas inter se potestates, mutuo
 tamen ad sanitatem conferentes, habent; labores namque ea quæ adsunt
 consumere solent, cibi verò & potus vacuata replere. Optima quæque
 sunt alimenta si fame condiantur, si adsit vis vasorum & organorum
 mutans & applicans; hæc verò aderunt conditiones si corpus exercea-
 tur. Nec dicas diversas esse hominum conditiones quarum diversitate
 servantur societatis humanæ nexus & harmonia, alios scilicet vitæ
 exercitatæ & laboriosæ natos esse, alios sedentariæ; illos vi quâdam
 & necessitate labori addictos exerceri quidem & indurari, hos dum
 litteris vel artibus sedentariis operam dant, exercendo corpori fieri
 prorsus impares, undè vix unquam prædictis gaudent commodis. Quò
 etenim tranquillam & sedentariam magis vitam agunt homines, eò
 corporis agitatione magis indigent, ut excutiantur stagnantium hu-
 morum segnities, circulatio promoveatur, congestiones & obstructio-
 nes præcaveantur, fames accersatur, digerantur alimenta, fiat nu-

Hippocrate, de victus ratione sanorum lib. 1. cap. 2. Chuter tom. 6. p. 448.

(a) Lib. 1.
6, 2, p. 22.

tritio; quâ de re Celsus, (a) *quem interdix vel domestica vel civilia officia tenuerunt, huic tempus aliquod servandum curationi corporis est, prima autem ejus curatio est exercitatio.* Hinc ut diversæ conditiones, sic diversa vivendi ratio præscribatur; hinc ut exercitatis quies, sic quiescentibus convenit exercitatio. Quantus ergo est illorum error, qui maximâ diei parte sedentes, scribendo vel legendo, vel meditando intenti, in epulis lautioribus vel ludis sedentariis alteram partem consumunt, omnem aëris externi contactum fugientes, undè animum quidem recreantes, corpus malè perdunt, omniumque ferè morborum præda fiunt. Nulla ergo ætas, nulla conditio exercitatione careat. Quos gestiunt edere motus pueri, ludosque ludere, sinant parentes; imò torpentes aliquando suscitent. Hoc eligant præsertim vitæ genus adolescentes quod movendo & agitando corpori sit aptissimum; si contrâ litterarum studio vel quâlibet aliâ ratione induti, sedentariam vitam susceperint, frequenti gaudeant exercitio recreari. Sic potibus spirituosis, fermentatis, aliisque id genus irritamentis minùs indigebunt quæ urbanis & litteratis aliquandò concedimus, ut exercitationis defectus suppleatur; ad vincendam scilicet anoréxiam, languentes fibras suscitandas, juvandam digestionem, promovendasque secretiones & excretiones. Sic viri fient & senes, pulchræ & robustæ proles parentes. Sed inter diversa corporis exercitia, ea potissimum eligantur quæ mentem simul delectant dum corpus movent, tunc enim curæ leniuntur, pellitur tristitia generis humani pernicies, mens exhilaratur, recreantur sensus, innumeri ferè motus in solidis & fluidis salubriter excitantur ab unione mentis & corporis necessariò dependentes, principiisque physiologicis explicandi. Ratum ergo certumque sit exercitatione firmari corpora, servari sanitatem & restitui, si necessariae adhibeantur cautiones: harum verò præcipuæ sunt, 1º. (b) *ut antè cibum vel post peractam digestionem corpus exerceatur*; 2º. *ut non nimium protrahantur exercitia, sed (c) ad initium usquè lenissimi sudoris & lassitudinis*; 3º. *ut iis sensim alluescant corpora*; 4º. *ut quotidie, quantum fieri potest, repetantur*; 5º. (d) *ut exoneratis prius alvo & vesicâ*; ut tandem lex servetur, imprimis nunquam impunè frangenda, *ne quid nimis.*

(b) Galen.
lib. de Cib.
Bon. & Mal.
succi.

(c) Boerhav.
institur. pag.
306. n. 1044.

(d) Galenus,
de sanitat.
tutand. lib. 2
cap. 2.

Ergò præcavendis sanandisque chronicis affectibus Exercitatio.

Proponebat Parisiis PETRUS AGAËSSE, Parisinus, saluberrimæ Facultatis Medicinæ Parisiensis Baccalaureus, A. R. S. H.

1751, A SEXTA AD MERIDIEM.

Typis QUILLAU, Universitatis & Facultatis Medicinæ Typographi, 1751.